

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра теорії та історії світової літератури

КУРСОВА РОБОТА

з історії зарубіжної літератури

на тему: «Жанр соціального роману у творчості Ч. Діккенса»
на матеріалі роману «Пригоди Олівера Твіста»

Студентки 3 курсу групи Мла 04-21
спеціальності 035.041 Германські
мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська
Піляк Анастасії Максимівни

Керівник Шульгун Мадлена Едуардівна
Національна шкала _____
Кількість балів: ____ Оцінка: ЄКТС ____

Члени комісії _____

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

м. Київ – 2024 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЖАНРУ СОЦІАЛЬНОГО РОМАНУ.....	6
1.1. Особливості жанру соціального роману.....	6
1.2. Роль соціального роману в історії літератури.....	8
РОЗДІЛ II. ТРАДИЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО РОМАНУ В ТВОРІ Ч. ДІККЕНСА «ПРИГОДИ ОЛІВЕРА ТВІСТА».....	12
2.1. Соціальні проблеми, зображені в романі «Пригоди Олівера Твіста».	12
2.2. Особливості зображення соціальних проблем у романі «Пригоди Олівера Твіста».....	15
2.3. Вплив роману «Пригоди Олівера Твіста» на літературу.....	19
ВИСНОВКИ.....	22
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	24

ВСТУП

Світова література відзначена безсмертними шедеврами, які відображають складні соціальні реалії та глибокі гуманітарні проблеми свого часу. Один із найвидатніших майстрів слова, Чарльз Діккенс, не лише створив величезний літературний доробок, а й здобув популярність завдяки своєму вмінню дотепно та відверто висвітлювати соціальні протиріччя. Одним із ключових жанрів, в якому прославився майстер слова, є соціальний роман. У цьому дослідженні ми спробуємо розглянути основні риси та характеристики цього жанру в творчості Чарльза Діккенса. Зосереджуючись на його творчості, ми розкриємо, яким чином письменник використовував роман як засіб соціальної критики та реформи, а також які теми та мотиви переважали у його творчості. Розгляд цих аспектів дозволить нам краще зрозуміти вагомий внесок Чарльза Діккенса у розвиток світової літератури та його вплив на формування суспільної свідомості свого часу.

Актуальність теми «Жанр соціального роману у творчості Чарльза Діккенса», зокрема на прикладі роману «Олівер Твіст», в наш час важко переоцінити. Сучасне суспільство продовжує зіштовхуватися з численними соціальними проблемами, такими як бідність, бездомність, експлуатація дітей, нерівність у доступі до освіти та медичної допомоги. Романи Чарльза Діккенса, включаючи «Олівер Твіст», актуальні і важливі для сучасного читача, оскільки вони розкривають та пробуджують у свідомості людей проблеми, які досі лишаються актуальними.

Наукове значення дослідження обраної теми також велике. Романи Чарльза Діккенса відіграють ключову роль у формуванні літературної традиції та впливі на свідомість суспільства. Вивчення жанру соціального роману у творчості Діккенса допоможе краще розуміти специфіку цього жанру, методи його використання для висвітлення соціальних проблем, а також виявити вплив цих творів на сучасну літературу та культуру. Аналіз «Олівера Твіста» з точки зору соціального роману розкриє його значущість як засобу критики соціальної

нерівності та змушує задуматися про актуальність його тематики у сучасному світі.

Проблема соціального роману, зокрема в контексті творчості Чарльза Діккенса, була предметом дослідження в різний час та в різних країнах. У ХІХ столітті роман виховання розглядали К. Моргенштерн і В. Дільтей. У ХХ столітті роботи Р. Паскаля, Л. Кена, Н. Фрідмана, Дж. Баклі, М. Хірша, Ю. Якобса, У. Томета, Б. Квеллса та інших звертали увагу на проблеми соціального роману. У радянському літературознавстві розробкою теорії роману виховання займалися А. Діалектова, І. Влодавська, В. Пашигорєв, С. Гайжюнас, Л. Чернець. Українські дослідники літератури, такі як С. Бородіца, В. Зарва, О. Кругликова, О. Чик та інші, також зверталися до проблеми жанру соціального роману.

Це свідчить про широкий інтерес до теми соціального роману в науковому середовищі протягом різних епох та в різних країнах. Різноманітність авторів, що займалися цією проблемою, дозволяє відзначити її значущість та актуальність у літературному дискурсі. Водночас це також вказує на наявність великої кількості наукових досліджень і робіт, які можуть стати основою для подальшого розвитку та уточнення розуміння проблеми соціального роману в творчості Чарльза Діккенса та інших письменників.

Об'єктом дослідження є жанр соціального роману у творчості Чарльза Діккенса. Це включає аналіз його романів, зокрема «Олівер Твіст» та інших відомих творів, які відображають соціальні проблеми, нерівності та інші аспекти життя людей у Вікторіанську епоху.

Предметом дослідження є роман «Олівер Твіст» у контексті жанру соціального роману та творчості Чарльза Діккенса. Це включає аналіз структури та сюжету роману, характеристика головних персонажів, виявлення соціальних проблем та конфліктів, які відображені в творі, а також дослідження стилю письма автора та його способів впливу на читача. Дослідження «Олівера Твіста» дозволить краще зрозуміти глибину соціального висвітлення в творчості Діккенса та його вплив на формування суспільної свідомості.

Метою дослідження є дослідити жанр соціального роману у творчості Чарльза Діккенса, на прикладі роману «Пригоди Олівера Твіста».

Завдання дослідження:

1. Продемонструвати особливості жанру соціального роману.
2. Проаналізувати роль соціального роману у творчості Чарльза Діккенса.
3. Вивчити соціальні проблеми, що відображені в романі «Пригоди Олівера Твіста».
4. Оцінити особливості зображення цих проблем у творі.
5. Визначити вплив роману «Пригоди Олівера Твіста» на літературу.

Теоретико-методологічна основа дослідження ґрунтується на використанні різних методів наукового пошуку, зокрема аналізу літературних джерел, історично-культурного контексту та текстологічного аналізу. У процесі дослідження будуть використані праці видатних науковців, таких як Н. Півнюк, Х. Пірсон, Мосейчук М.Я., З. Лібман, які зробили значний внесок у розвиток літературознавства та вивчення творчості Чарльза Діккенса. Використання їхніх праць дозволить забезпечити теоретичну базу для аналізу жанру соціального роману та його виявлення у романі «Пригоди Олівера Твіста».

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, п'яти підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЖАНРУ СОЦІАЛЬНОГО РОМАНУ

1.1. Особливості жанру соціального роману

Соціальний роман є одним з найважливіших літературних жанрів, який вражає читача своєю глибокою соціальною спрямованістю та вмінням відтворювати складні аспекти суспільства. Цей жанр виокремлюється своєю здатністю аналізувати та відображати різноманіття соціокультурних явищ, висвітлюючи конфлікти, соціальні нерівності та трансформації.

Основною метою соціального роману є не лише розповідь про індивідуальні долі персонажів, але й висловлення критики або аналіз суспільства та його структур. В цьому жанрі автор використовує літературні засоби для поглибленого розгляду соціальних проблем, взаємодії класів, релігійних аспектів та інших важливих аспектів суспільного життя (Скиданчук, 2022).

Специфіка соціального роману полягає в тому, що він не лише вражає своєю літературною стилем, а й стає своєрідним дзеркалом, в якому відображається реальність та її трансформації через призму героїв та їх життєвих історій. У цьому контексті важливо визначити ключові особливості соціального роману, які надають йому унікальність та розкривають його важливе місце в світовій літературі.

Соціальний роман представляє собою різновид жанру роману, що акцентує увагу на висвітленні суспільства та взаємодії героїв з їх соціальним оточенням. Зародившись у XIX столітті, він нерозривно пов'язаний із розвитком реалізму та прийняв різні форми, такі як соціально-побутовий роман, соціально-психологічний роман та інші (Скиданчук, 2022).

Специфіка соціально-психологічного роману виявляється у високому ступені аналізу як соціальних явищ, так і внутрішнього світу персонажів. Герої стають представниками соціальних типів, але автори водночас вирізняються вмінням майстерно розкривати їхні індивідуальні особливості та емоційний

внутрішній світ. Розцвіт соціально-психологічного роману припадає на період інтенсивного розвитку реалістичного напрямку у ХІХ столітті, з визначними творами від авторів, таких як Стендаль, Оноре де Бальзак, Гюстав Флобер, Чарльз Діккенс, Іван Нечуй-Левицький та Панас Мирний (Ніколенко, 2018).

Тема соціального роману перетворює концепцію кохання на проблему голоду, а героями не є перший коханець чи салонний герой, але трибуни пригнічених мас, лідери та борці. Існує переконання, що пафос соціального роману виявляється не в коханій інтризі або в таємницях, а в напруженні й ярості боротьби, в великих подвигах самопожертвування, в приливах та відливах соціальної стихії, а також в вічних коливаннях колективної психології.

Соціальний роман виник та розвивався в глибокому зв'язку із епохами перевороту та кризи, коли старі порядки рушилися, створювалась катастрофа соціального характеру, а згодом наступала ламка та повна перебудова соціальних відносин. «Особливості цього жанру виявляються не лише у зміні фокусу з інтимних відносин на соціальні проблеми, а й у вираженні напруженості й драматизму, що супроводжують великі трансформації у суспільстві» (Ніколенко, 2018).

Характерною рисою ранніх соціальних романів і утопій була романтична мрія про «святую правду», пройнята найсильнішим прагненням надихнути людство «золотим сном», а також філантропічна співчутливість до тих, хто переживає страждання. Лише у другій половині, або точніше, останній чверті ХІХ століття, цей жанр виявився визначним в літературі європейських країн. Йому сприяв стрімкий розвиток робочих рухів та революційна боротьба (Ніколенко, 2018).

Пізніше соціальний роман еволюціонував у напрямі натуралізму, оскільки художники та представники мистецтва, пов'язані з малою буржуазною інтелігенцією, намагалися зайняти нейтральну, проміжну позицію в розгортанні соціальної боротьби. Їх бажанням було створити безособовий протокол, своєрідний людський документ.

У висновку слід відзначити, що соціальний роман, як жанр літератури, визначається своєрідним підходом до висвітлення соціальних проблем та питань. Автор через героїв та події розглядає соціальні аспекти суспільства, висловлює свою критику або розуміння соціальних явищ. Важливою рисою є акцент на реалізмі та детальному описі соціального оточення. Соціальний роман часто виконує роль критики або реформатора, спонукаючи читача задуматися про суспільні проблеми та пошук шляхів їх вирішення.

1.2. Роль соціального роману в історії зарубіжної літератури

Соціальний роман відіграє значну роль в історії літератури, адже він досліджує та розкриває важливі аспекти суспільного життя, висвітлюючи проблеми та конфлікти, з якими стикаються люди в різних соціальних верствах. Цей жанр не лише дає читачеві уявлення про історичний контекст та динаміку розвитку суспільства, але й змушує задуматися над гострими соціальними питаннями, формуючи емпатію та розуміння до людських проблем.

Соціальний роман – це жанр, який досліджує проблеми суспільства та вплив соціальних умов на життя людей. Цей жанр виник у XVIII столітті, але розквітнув у XIX столітті, завдяки роботам таких авторів, як Чарльз Діккенс, Елізабет Гаскелл, Віктор Гюго та інших (Ніколенко, 2018).

XIX століття стало свідком бурхливих соціальних, політичних та економічних змін, що глибоко вплинули на життя людей і спричинили появу нових тем та проблем, які письменники прагнули дослідити. Соціальний роман, як жанр, з'явився як відповідь на ці зміни, надаючи платформу для висвітлення проблем бідності, нерівності, класової боротьби та інших актуальних питань того часу. Промислова революція призвела до швидкого зростання міст, виникнення нового класу робітників та загострення соціальних проблем. Це стало епохою політичних та соціальних реформ, а також революцій. Ці події призвели до зростання політичної свідомості та активності людей, що знайшло відображення в літературі.

Наукові відкриття та нові ідеї, такі як еволюція та теорія класової боротьби, кинули виклик традиційним цінностям та віруванням. У XIX столітті значно зросла кількість грамотних людей, що призвело до розширення читацької аудиторії. Це, в свою чергу, стимулювало розвиток популярної літератури, яка могла б зацікавити ширший загал. Соціальні романи, з їхніми захоплюючими сюжетами та актуальними темами, стали одним з найпопулярніших жанрів того часу. Письменники XIX століття експериментували з новими літературними прийомами, щоб краще зобразити складність соціального життя. Вони використовували такі техніки, як реалізм, натуралізм, сатира та іронія, щоб дослідити проблеми свого часу (Ніколенко, 2018).

У XIX столітті соціальний роман у літературі фігурує як визначений жанр завдяки творчості видатних майстрів слова, таких як Ч. Діккенс та Е. Гаскелл. З'явлення цього літературного жанру у цей період не є випадковим явищем. Розквіт промисловості та економіки Англії у XIX столітті супроводжується стрімким розвитком, а це в свою чергу сильно акцентує протистояння між верхнім та нижнім класами, працею та капіталом. Саме у цьому контексті жанр соціального роману стає неабияк актуальним інструментом для письменників у взаємодії з читачами. Вони спільно розглядають виклики та шукають опору для духовного розвитку в умовах стрімко змінного суспільства. Роль соціального роману у історії літератури визначається його здатністю відображати та аналізувати соціальні проблеми свого часу, а також віддзеркалювати потребу людей у взаєморозумінні та духовному спілкуванні в епоху стрімких змін (Ніколенко, 2018).

Чарльз Діккенс вважається одним із найвидатніших авторів соціальних романів. Його твори, такі як «Пригоди Олівера Твіста», «Ніколас Нікльбі» та «Різдвяна історія», описують жахливі умови життя бідних людей у Вікторіанській Англії. Діккенс не лише зображував соціальну несправедливість, але й закликав до змін. Він використовував свої романи, щоб висвітлити проблеми дитячої праці, бідності, злочинності та експлуатації (Пронкевич, 2004).

Діккенс не боявся зображувати жахливі умови життя бідних та експлуатоване становище робітників у своїх романах. Він описував брудні нетрі, жорстокість дитячої праці, корупцію та несправедливість, які панували в індустріальному суспільстві. Його твори не лише давали читачам уявлення про життя бідних, але й збуджували співчуття та гнів, стимулюючи соціальні зміни. Чарльз Діккенс був майстром створення яскравих та незабутніх персонажів, які втілювали соціальні проблеми свого часу. Його персонажі не лише викликали співчуття, але й змушували читачів замислюватися над складними моральними питаннями.

Діккенс майстерно використовував сатиру та гумор, щоб викрити соціальні вади та несправедливість. Його гострі та дотепні зауваження часто викликали сміх, але водночас змушували читачів замислюватися над серйозними проблемами. Цей підхід робив його твори не лише цікавими, але й провокаційними та актуальними.

Твори Діккенса, незважаючи на те, що вони були написані в ХІХ столітті, й досі залишаються актуальними. Його глибоке розуміння людської природи та його зображення соціальних проблем, таких як бідність, нерівність та експлуатація, знаходять відгук у читачів навіть сьогодні.

Соціальний роман не втрачає своєї актуальності й у ХХІ столітті. Незважаючи на значний прогрес у розвитку людства, світ й досі сповнений нерівності та несправедливості. Автори соціальних романів продовжують досліджувати ці проблеми, даючи їм голос та борючись за кращий світ, наприклад, соціальні романи Маргарет Етвуд «Оповідь служниці» та «Заповідь», Донна Тартт «Щигол» та інших (Пронкевич, 2004).

Читаючи про страждання інших людей, ми не можемо залишатися байдужими. Соціальний роман розширює наше розуміння світу та робить нас більш чутливими до проблем інших. Сила соціального роману полягає в його здатності впливати на думки та почуття людей. Викриваючи несправедливість, він може мотивувати людей до дії та сприяти позитивним змінам у суспільстві.

Отже, соціальний роман відіграє важливу роль в історії літератури, сприяючи висвітленню соціальних проблем, трансформації суспільства та формуванню глибокого розуміння людської природи. Цей літературний жанр висвітлює реалії свого часу, розкриває соціокультурні конфлікти та допомагає читачам краще розуміти та відчувати складні аспекти життя та взаємовідносин в суспільстві. Його внесок полягає в тому, що він створює можливість для враження, аналізу та рефлексії над соціальною дійсністю, розширюючи горизонти читацької аудиторії.

РОЗДІЛ II

ТРАДИЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО РОМАНУ В ТВОРІ Ч. ДІККЕНСА «ПРИГОДИ ОЛІВЕРА ТВІСТА»

2.1. Соціальні проблеми, зображені в романі «Пригоди Олівера Твіста»

Англійський літератор Чарльз Діккенс відомий у всьому світі як витончений художник-реаліст, майстер глибокого психологічного аналізу, відмінник широкої соціальної типізації, творець життєрадісного гумору і вражаючої сатири. Його літературна спадщина стала символом мистецтва в епоху Вікторіанської Англії. Визнання досягло Діккенса навіть після публікації його першого твору і супроводжувало його аж до його останніх днів, не зважаючи на те, що сам письменник переживав еволюцію у своїх поглядах і творчості. Секрет успіху цього англійського реаліста полягав у тому, що він чутливо реагував на зміни в суспільстві Англії, ставлячи себе як віддзеркалення сподівань і амбіцій тисяч людей (Пірсон, 1963).

Чарльз Діккенс вклав значний внесок в історію літератури, особливо у жанр соціального роману. Його твори, серед яких «Пригоди Олівера Твіста», «Ніколас Нікльбі» та «Різдвяна історія», стали символами боротьби з соціальною несправедливістю та експлуатацією Вікторіанської Англії. Діккенс не просто зображував жахливі умови життя бідних людей, але й закликав до змін. Він використовував свої романи, щоб висвітлити проблеми дитячої праці, бідності, злочинності та експлуатації. Його твори були не тільки важливими документами часу, але й каталізаторами соціальних змін.

Автор майстерно використовував сатиру та гумор, щоб викрити соціальні вади та несправедливість. Він створював яскравих персонажів, які не лише викликали співчуття, але й заставляли читачів задуматися над складними моральними питаннями. Твори Діккенса залишаються актуальними й сьогодні. Його глибоке розуміння людської природи та вміння зображувати соціальні

проблеми роблять його твори вічними шедеврами літератури, які продовжують вражати та надихати читачів усього світу.

Роман «Пригоди Олівера Твіста», написаний у 1838 році, виник під впливом вражень, спричинених «Законом про бідних». Згідно із цим законом безробітних примушували розлучатися зі своїми сім'ями і вивозили до спеціальних притулків, відомих як «робітні дома». Трагедія мешканців цих установ, особливо дітей, сильно вразила Чарльза Діккенса. Його первісна ідея була створити модернізований «шахрайський роман», в якому злодії виявилися б «благородними героями». Особливий скандал викликало розлучення сімей у цих установах – відокремлення дітей від батьків, а також чоловіків від жінок. Діккенс не міг залишити цю проблему осторонь, і хоча зображення притулку в романі обмежено, воно глибоко врізається у пам'ять читачів. З появою «Олівера Твіста» автор утвердив свою репутацію захисника ущемлених, яку він підтверджував у кожному наступному творі. Однак соціально-викривальна ідея суттєво змінила цей задум, перетворивши його у незвичайний пригодницький роман (Мацапура, 2023).

«Олівер Твіст» представляє собою дебют соціального роману Чарльза Діккенса. У цьому творі рідко можна почути легкий безтурботний сміх. Письменник тут не тільки стикається з більш важливими проблемами, але і тлумачить їх зовсім по-іншому, через призму комізму ситуацій, розкриваючи драматизм життя. Гумор тут відрізняється іншим відтінком: головним виявом комічного стає іронія, що часто переростає в сарказм або навіть сатиру. У цьому романі Діккенс звертає увагу на міське дно, його найнижчі шари: бездомних, кого утримує за свої кошти парафія, і злочинців.

Згідно з авторською передмовою, створення роману «Олівер Твіст» було визначене впливом популярного «ньюгейтського роману» того часу (Ньюгейт – лондонська в'язниця для кримінальних злочинців), зокрема творів Е. Г. Булвер-Літтона. Діккенса обурювало те, що автори кримінальних романів висвітлювали життя злочинців у «рожевих» тонах, створюючи видимість привабливого та безтурботного існування «джентльменів великої дороги». «Однак однією з мет

цієї книги», писав він, «було показати сувору правду..., зобразити реальних членів однієї злочинної шайки, намалювати їх у всій їхній потворності та огидності. Показати їхнє бідне, злиденне життя, представити їх такими, якими вони є насправді – завжди вони крадуться в тривозі, завжди перед ними маячить велика чорна страшна шибениця» (Єремєєв, 2020).

Важливо відзначити, що ця концепція залишається актуальною й донині, оскільки романтичне уособлення злочинного світу не тільки не зникає зі сторінок книг, але й розповсюджується в кіно та телеекрани, отримуючи нові можливості впливу на формування етичних стандартів суспільства.

У романі «Пригоди Олівера Твіста» суспільні проблеми стають основною темою, але однією з найважливіших є проблема становлення особистості головного героя. Ця історія про молоду людину розкриває перед читачем страшні умови життя мешканців «робітних домів», де особливо трагічною є доля дітей, що опинилися у цих будинках-в'язницях (Дем'яненко, 2016).

Письменник відзначається осудом чиновників, які управляють такими закладами та проявляють жадібність до грошей. Зображення цих безжальних постатей стає своєрідним віддзеркаленням соціальних недоліків того часу, де експлуатація дітей та беззастережна прагнення до збагачення не мали меж.

Окрім того, роман розглядає тему лондонського «дна» та злочинного світу, де відбуваються побут злодіїв і розгортаються їхні звичаї, що вражають своєю жорстокістю та аморальністю. Цей аспект твору поглиблює картину соціальної роз'єднаності та важких умов існування верств населення.

Автор на цьому тлі вставляє ідею добра і справедливості, намагаючись підкреслити важливість віри в краще майбутнє. Через перипетії, які переживає Олівер Твіст, читач розуміє, наскільки важливо залишатися сильним у віру в гуманність та можливість змінити соціальний ландшафт на краще. Таким чином, роман стає не лише свідченням про соціальні недоліки, але й закликом до активної громадянської позиції та вірою в прогрес та покращення умов життя (Висоцька, 2015).

У романі визначилася характерна стильова особливість Діккенса, виражена у високому рівні емоційності та особливих звертаннях до читачів, в перебільшенні сентиментальності. З часом Діккенс відмовиться від цього експресивного стилю та виправиться від надлишкової сентиментальності. У нього виникне характерний метод викладання неприємних правд, про що висловилося одна з англійських дослідниць його творчості таким чином: «Коли він має передати гірку правду, він подає її разом із спеціями та цукром».

Отже, у романі «Пригоди Олівера Твіста» Чарльза Діккенса, висвітлення соціальних проблем стає не лише літературним віддзеркаленням епохи, а й проникливим закликом до розуміння та зміни. Зображення трагічного становлення особистості Олівера у жорстких умовах «робітних домів» і висміювання жадібних чиновників відображає соціальні недоліки того часу. Автор, глибоко аналізуючи лондонське «дно» та злочинний світ, закликає до віри в добро та справедливість, надію на краще майбутнє. Роман слугує не лише свідченням соціальних протиріч, але й порушує питання активної громадянської позиції та потреби в постійному покращенні умов життя для всіх верств суспільства.

2.2. Особливості зображення соціальних проблем у романі «Пригоди Олівера Твіста»

Публікація роману «Пригоди Олівера Твіста» Чарльза Діккенса викликала гостру критику з боку священників і видавців, які висували звинувачення письменнику у створенні непристойної літератури. Їх обурювало вельми відверте відтворення недоліків англійського суспільного життя, зосереджене на системі робітних домів, кримінальному світі та найбільш бідних районах Лондона. Діккенс виявив сміливість, наважуючись на глибокий аналіз цих неприємних реалій англійської дійсності, що викликало неприязний прийом від консервативних чиновників (Лібман, 1982).

У передмові до свого твору письменник, виправдовуючи свою творчу інтенцію, оголосив, що його метою було бути об'єктивним і показати злочини та темні сторони столиці Великої Британії такими, якими вони виглядали з його власного досвіду, уникаючи романтичних прикрас і пафосу. Через це роман став не лише літературним твором, але й суцільним актом соціального протистояння, що підкреслює важливість відвертості та правдивого висвітлення проблем для досягнення справедливості та суспільної реформи (Діккенс, 2016).

З самого початку роману «Пригоди Олівера Твіста» захоплює читача атмосфера страждань, яка пронизує як моральні, так і фізичні аспекти. Великі та маленькі міста, а також столиця імперії – Лондон – зображені як місця, де панує невинне зло. Для Діккенса не існує прекрасних палаців, чарівних парків чи розкішних магазинів. Дія твору розгортається в темних кутках, де проживають лише бідняки. Стіни облуплені, дошки на дверях і вікнах тесані або абсолютно відірвані. В канавах тече «брудна, смердюча вода, де навіть дохлі пацюки гниють в цих занедбаних недоліках... що викликає відразу своєю кощавістю». Таке зображення оточуючого середовища висвітлює глибокі соціальні проблеми епохи та підкреслює невиправдану нерівність і страждання верств суспільства (Діккенс, 2016).

Злочинне оточення в романі «Пригоди Олівера Твіста», змальоване Чарльзом Діккенсом, викликає враження ретельності та абсолютної деромантизації. Письменник шокує читача розкриттям соціальних аномалій лондонського підпілля: проститутток, таких як Ненсі, вбивць, представлених Біллом Сайксом, та ватажка кишенькових злодіїв Фейгіна. Їхній образ не залишає сліду того благородства, яке нерідко присутнє у романтичному відображенні злочинців. Діккенс усвідомлює справжню природу цих персонажів та їхній втрачений ідеалізм.

«Тут ніхто не скаче учвал по освітлених місяцем полях верескових, – описує свою творчість англійський романіст, – ніхто не насолоджується бенкетами в затишних печерах. Немає розкішних убрань, золотих камзолів, мережива чи елегантних ботфортів. Відсутній той блиск та розкіш, які романтики

часто вписували в характер розбійників. Холодні, вологі ночі лондонських вулиць, якими блукають злодії, не знаходячи пристановища; забруднені, смердючі кишені, що наповнені всілякими гріхами; голод та хвороби; одяг, який ледве тримається на плечах, – що може бути собі заманливим?» (Діккенс, 2016).

Діккенс вдається до глибокого відображення оточуючого середовища, яке підкреслює соціальні проблеми того часу та абсурдність ідеалізації злочинного світу. Персонажі письменника, такі як Фейгін, Ненсі і Білл, не мають нічого спільного із благородством, вони є лише «вурками», чітко віддзеркалюючи примітивність свого духовного світу, де гроші можуть викликати лише пияцтво та взаємні бійки. Їхні житлові умови, із павуками та мишами, трухлявими віконницями та загалом хаосом, стають втіленням примітивізму їхньої душі, підкреслюючи низькі соціальні реалії того часу.

Діккенс не обмежується лише докладним описом реалістичних подробиць злочинного світу; він також подає вражаючий звіт про страждання всіх шарів населення Вікторіанської Англії у своєму романі «Пригоди Олівера Твіста». Нижчі класи суспільства стикаються з різними проблемами: знедолені помирають від голоду, невинні стикаються з несправедливістю закону, тоді як лиходії процвітають. У романі, окрім Фейгіна чи Монкса, злочинність показана і у вигляді представників офіційних англійських інститутів, які призначені допомагати біднякам: містер Бамбл, парафіяльний бідл, господиня ферми для сиріт, місіс Менн, поліцейський суддя Фенг та інші. Замість того, щоб захищати права знедолених, вони лише дбають про свої власні інтереси, без вагань відбираючи у них останнє, ігноруючи їхні потреби (Богданова, 2012).

Не випадково містер Бамбл і злочинці знаходять спільну мову, об'єднуючись проти Олівера Твіста. У них усіх однаково відсутня моральна основа чи, точніше, вона відсутня зовсім. Їхні вчинки визначає лише жадоба до грошей, а логіка їхнього поведінки полягає лише в переслідуванні власних корисливих цілей. Це виразно демонструє, як Діккенс у романі створює не тільки жахливий образ злочинного світу, але й вказує на глибокі соціальні вади та

недоліки у системі, де навіть офіційні посадовці виявляються морально враженими та знедоленими.

Діти стають найбільшими жертвами соціальних проблем, зазнаючи неправди, залишаючись без захисту та стикаючись із стражданням, якому вони надто беззахисні, щоб опиратися. Це особливо виразно виявляється в розповідях про перебування хлопчиків у робітному домі в романі «Пригоди Олівера Твіста». Через гостру сатиричність Діккенс відтворює «церемонію» обіду, де дітям подавали таку надто мізерну порцію каші, яку вони швидко вживали, наче швидкість думки. Описуючи цю жалюгідну сцену, письменник передає загальний образ страждань та голоду (Діккенс, 2016).

Олівер Твіст та його товариші переживають тривалі страждання голоду, що призводять їх до відчаю та диких почуттів. Сцена, де хлопчик, не звиклий до таких недостатніх порцій, висловлює намір їсти сусіда-дитинча, стає символом безглуздя та відчаю, які переймають маленьких безпритульних. У розповіді про подорож Олівера до Лондона втілено весь трагічний досвід самотності, голоду та відсутності уваги або підтримки від оточуючих. Його занедбаність, голод та безпомічність виражають найгірші сторони соціальної реальності, де навіть дитяча невинність піддавалася жорстокості та байдужості.

Тема дитячих страждань надає діккенсівській соціальній критиці особливої гостроти і значення. У своєму романі він на практиці запроваджує новий етичний критерій оцінки цивілізації. На думку романіста, доказом моральної розвиненості певного суспільства є його ставлення до найменш захищених соціальних груп, однією з яких є діти. З цього погляду Вікторіанська Англія 1830–1840-х рр. не витримує жодної критики. Бо не можна визнати ані моральним, ані справедливим такий стан речей, коли основою соціальної поведінки його членів є егоїзм і суто матеріальні інтереси, першими жертвами яких є невинні діти (Мосейчук, 2007).

Байдужість до них є виявом загальної тенденції жити тільки за законами сили, нехтуючи милосердям і співчуттям. Якщо підхід до розв'язання суспільних проблем не зміниться, твердить Діккенс, завжди існуватимуть бідність і

злигодні, які, у свою чергу, породжуватимуть злочинність. Усім змістом роману Діккенс закликає реформувати суспільний лад, знайти якусь систему, яка б могла полегшити стан бідних, зменшила б кількість страждання у всесвіті.

Отже, у романі «Пригоди Олівера Твіста» Чарлза Діккенса особливо яскраво відображено соціальні проблеми Вікторіанської епохи. Письменник вміло використовує життєві історії героїв, особливо дітей, для підкреслення безглуздя та безжальної системи. Суспільні нерівності, голод, безпритульність та жорстокість дорослих стають важливою частиною наративу. Реалістичне зображення робітних домів, кримінального світу та мізерних умов життя дітей відкриває темну сторону епохи.

Діккенс у своєму творі виступає як соціальний реформатор, який проклинає безглуздя системи та алегорично представляє героїв як жертви несправедливості. Спроби дитячої душі залишитися чистою та невинною найчастіше призводять до гіркового реалізму в обличчі системи, яка визначає їх долю. Роман підносить проблеми соціальної нерівноваги та прагне викликати у читача відчуття справедливості та співчуття до тих, хто страждає від системних недоліків.

Отже, «Пригоди Олівера Твіста» залишається актуальним свідченням про соціальні турбуленції та гострий заклик до перегляду соціальних структур того часу. Цей роман служить не лише літературним шедевром, але й пристосовується до ролі соціального дзеркала, в якому читачі можуть відображати сучасні реалії та визначати шляхи вдосконалення соціальної справедливості.

2.3. Вплив роману «Пригоди Олівера Твіста» на літературу

Літературний внесок Чарльза Діккенса, як видатного представника реалізму XIX століття, неможливо переоцінити, особливо в контексті впливу його роману «Пригоди Олівера Твіста». У його творах глибоко вкорінена тема боротьби між добром і злом, яка визначає не лише сюжетні лінії, але й етичні аспекти творів.

Чарльз Діккенс, з одного боку, виступає як проповідник і мораліст, намагаючись вбачити у добрі етичний ідеал письменника. З іншого боку, його художнє бачення нерідко програє відповідним естетичним рішенням. Можливо, це тому, що, залишаючись моралістом, він занурюється у світ ідеалів. Однак саме цей ідеальний світ, створений на основі народної культури та фольклору, надає йому життєвої енергії. Роман «Пригоди Олівера Твіста» став частиною цього унікального світу, де зіткаються реальність і казковість. Олівер, як символ чистоти і добра, виступає в опозиції владі зла, що привертає увагу читача до важливості морального вибору в житті (Табарах, 2014).

Творчість Чарльза Діккенса не лише збагатила англійський реалізм, але також залишила свій слід у всесвітній літературі. Його вплив простежується в творчості видатних письменників, таких як Кафка, Фолкнер та інші, які вважали його вчителем. Діккенс продовжив і розвинув традиції англійського роману XVIII – початку XIX століття, роблячи свій внесок у розширення літературного канону.

Роман «Пригоди Олівера Твіста» відомий не лише своєю захоплюючою сюжетною лінією, а й своїм визначним впливом на англійську літературу та суспільство. Автор цього твору, Чарльз Діккенс, впровадив до літературного світу теми, які раніше вважалися забороненими.

У своєму романі Діккенс не боявся показувати жахливі реалії життя в лондонських дворах, робітничих будинках, сиротинцях, школах для бідних і боргових в'язницях. Він привів читачів у світ, де соціальні проблеми стали неабиякою частиною повсякденного життя, і зробив це через призму морально-етичного аналізу (Півнюк, 1999).

Унікальний підхід Діккенса полягав у тому, що він розглядав соціальні проблеми через призму моральних дилем. В його творах відчутний критичний тон, однак водночас відстоюється ідеал. Конфлікт між добром і злом визначає його творчий стиль, вносячи в літературу новий рівень глибини та аналізу.

Проблема дитячих страждань, висвітлена у творах Діккенса, надає його соціальному коментарю неперевершеної гостроти та актуальності. Роман

«Пригоди Олівера Твіста» виступає своєрідним закликком до суспільства переосмислити своє ставлення до найуразливіших верств, особливо до дітей (Гричаник, 2011).

Діккенс встановлює нові етичні стандарти оцінки цивілізованості суспільства, переконуючи, що моральний прогрес визначається ставленням до найменш захищених членів суспільства. Його твори стають своєрідним голосом, який закликає до соціальних змін та розвитку гуманітарних цінностей.

Отже, роман «Пригоди Олівера Твіста» Чарльза Діккенса відзначається значущим впливом на літературу, відкриваючи нові шляхи у способі висвітлення соціальних проблем та моральних дилем. Автор відстоює ідеали, використовуючи критичний тон у зображенні життя у Лондоні того часу. Розглядаючи теми дитячого страждання та соціальної несправедливості, Діккенс став одним із перших у викриванні проблем суспільства через призму морально-етичного аналізу. Його твори встановили високі етичні стандарти та заклали основу для подальшого розвитку соціально-критичної літератури, роблячи його внесок невід'ємною частиною літературної спадщини.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження теми «Жанр соціального роману у творчості Ч. Діккенса» було ретельно розглянуто особливості цього жанру, проведено аналіз ролі соціального роману в історії літератури, проаналізовано соціальні проблеми, відображені в романі «Пригоди Олівера Твіста», оцінено особливості їх зображення у творі, а також визначено вплив цього роману на літературу.

Основні особливості жанру соціального роману полягають у виведенні на перший план соціальних проблем та протиріч, що існують у суспільстві. Діккенс вдало використовує цей жанр для ретельного аналізу соціальних явищ та критики існуючих негативних явищ у суспільстві.

Аналізуючи роль соціального роману в історії літератури, можна визначити, що цей жанр виступає важливим інструментом формування глибокого розуміння соціальних питань у читачів, спонукає їх до рефлексії та взаємодії з навколишнім світом.

Аналіз соціальних проблем у романі «Пригоди Олівера Твіста» розкриває актуальність та гостроту питань, які Ч. Діккенс підносить у своїй творчості. Зображення бідності, безправ'я та моральної деградації персонажів робить цей роман не лише важливим свідченням свого часу, а й загальнолюдським експериментом, що дозволяє читачам глибше розуміти сутність людського існування.

Оцінка особливостей зображення соціальних проблем у романі «Пригоди Олівера Твіста» вказує на виняткову майстерність Ч. Діккенса у використанні літературних засобів для створення вражаючого, а водночас пізнавального образу соціальної реальності. Автор вдало вплітає символіку та алегорії, ретельно змальовує персонажів, які стають втіленням різних соціальних класів та проблем. Зокрема, він вдається до використання типових образів, таких як сирота, бідняк, аристократ, щоб відобразити широкий спектр соціальних конфліктів та нерівностей.

Авторський погляд Ч. Діккенса виявляється через глибокий аналіз причин та наслідків соціальних проблем, використовуючи гострий сатиричний тон та гумор. Його здатність викликати емоційні реакції читача сприяє більш глибокому розумінню історії та психології персонажів. Зображуючи життя Олівера Твіста, Діккенс не тільки розкриває негативні аспекти суспільства, але й вказує на необхідність системних змін у відносинах між верствами населення.

Визначивши вплив роману «Пригоди Олівера Твіста» на літературу, можна стверджувати, що твір Чарльза Діккенса став еталоном соціального роману та надзвичайно важливим елементом літературної спадщини. Вплив цього твору проявився в створенні інших визначних творів, а його теми та ідеї інколи знаходять віддзеркалення у сучасній літературі.

Отже, зазначена курсова робота дозволила глибше розуміти та оцінювати важливість соціального роману в літературі, а також виявити значний внесок Чарльза Діккенса у цей жанр, який залишається актуальним і захоплюючим для читачів протягом багатьох поколінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богачевська Л. Художнє втілення дитячих образів у творчій спадщині Чарльза Діккенса. 2004. №3. С. 14–18.
2. Богданова І. Реалізм Ч. Діккенса: синтез елементів різних художніх систем (за романом «Пригоди Олівера Твіста»). Мова і культура. 2012. Вип. 15, т. 1. С. 294–299.
3. Висоцька С. М. Особливості реалізму Чарльза Діккенса. 2015. С. 32–43.
4. Гричаник Н. Проблема виховання у романі «Пригоди Олівера Твіста». 2011. С. 14–17.
5. Дем'яненко С. (2016). Світ Добра і світ Зла у романі «Пригоди Олівера Твіста». <https://ukrtvory.in.ua/svit-dobra-i-svit-zla-u-romani-prigodi-olivera-tvista/>
6. Діккенс Ч. Передмова до роману «Пригоди Олівера Твіста». Київ: «Дніпро», 1987. С. 16.
7. Діккенс Ч. (2016). Пригоди Олівера Твіста. Бібліотека української літератури УкрЛіб. <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=132>
8. Єремєєв А. (2020). Чарльз Діккенс: біографія та спадщина в літературі. <https://shum.zapisi.cx.ua/ukraincyam/charlz-dickens-biografiya-ta-spadshhina-v-literaturi.html>
9. Лібман З. Чарльз Діккенс. Київ: Дніпро. 1982. 186 с.
10. Мацапура В. (2023). Чарльз Дікенс. Критика. Англійський реалізм у творчості Ч. Дікенса. <https://md-eksperiment.org/post/20230416-svoyeridnist-anglijskogo-realizmu-ta-yiyi-vidobrazhennya-u-tvorchosti-ch-dikkensa>
11. Мосейчук М. Я. «Пригоди Олівера Твіста» – сумна книга про дитину-сироту: урок прес-конференція за романом Ч. Діккенса. 2007. № 12, С. 3–4.
12. Мосейчук М. (2017). Гуманістичний смисл роману Ч. Діккенса «Пригоди Олівера Твіста». <https://www.ukrlib.com.ua/tvory-zl/printit.php?tid=6323>
13. Наливайко Д. (2010). Жанр роману «Пригоди Олівера Твіста». <https://fable.in.ua/zhanr-romanu-prigodi-olivera-tvista/>

14. Ніколенко О. (2018). Розвиток роману в XIX ст. <https://uahistory.co/pidruchniki/nikolenko-world-literature-10-class-2018-standard-level/24.php>
15. Ніколенко О. (2018). Роман XIX століття Роман як жанр літератури: його формування, провідні ознаки, різновиди.
16. Півнюк Н. Соціальні контрасти та моральні конфлікти у висвітленні Ч. Діккенса. Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 1999. № 4, С. 56–58.
17. Пірсон Г. Діккенс. Книжкова Майстерня. 1963. 532 с.
18. Пронкевич О. (2004). Зарубіжна література XIX століття. <https://uahistory.co/pidruchniki/pronkevich-world-literature-10-class-xix-century/11.php>
19. Скиданчук Н. (2022). Класифікація романів. <https://dovidka.biz.ua/klasifikatsiya-romaniv/>
20. Табарах Л. (2014). Суспільство у романі «Пригоди Олівера Твіста». <https://dovidka.biz.ua/suspilstvo-u-romani-prigodi-olivera-tvista/>
21. Черненко М. Специфіка англійського реалізму у творчості Ч. Діккенса // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 1999. № 4. С. 55.
22. Шахова К. Смуток і сміх Чарльза Діккенса. Київ: 1975.

РЕЗЮМЕ

Курсова робота на тему: «Жанр соціального роману у творчості Ч. Діккенса» на матеріалі роману «Пригоди Олівера Твіста» написана студенткою 3 курсу групи Мла 04-21 Піляк А.М. Курсова робота складається зі вступу, двох розділів, п'яти підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг – 25 сторінок.

Метою дослідження є розкриття ролі соціального роману в історії літератури та його впливу на формування суспільної свідомості, а також аналіз особливостей зображення соціальних проблем у творі Діккенса та їх відтворення у «Пригодах Олівера Твіста».

Об'єктом дослідження є жанр соціального роману у творчості Чарльза Діккенса. Це включає аналіз його романів, зокрема «Олівер Твіст» та інших відомих творів, які відображають соціальні проблеми, нерівності та інші аспекти життя людей у Вікторіанську епоху.

Предметом дослідження є роман «Олівер Твіст» у контексті жанру соціального роману та творчості Чарльза Діккенса. Це включає аналіз структури та сюжету роману, характеристикацію головних персонажів, виявлення соціальних проблем та конфліктів, які відображені в творі, а також дослідження стилю письма автора та його способів впливу на читача. Дослідження «Олівера Твіста» дозволить краще зрозуміти глибину соціального висвітлення в творчості Діккенса та його вплив на формування суспільної свідомості.

Завдання дослідження: продемонструвати особливості жанру соціального роману; проаналізувати роль соціального роману у творчості Чарльза Діккенса; вивчити соціальні проблеми, що відображені в романі «Пригоди Олівера Твіста»; оцінити особливості зображення цих проблем у творі; визначити вплив роману «Пригоди Олівера Твіста» на літературу.

У ході дослідження теми «Жанр соціального роману у творчості

Ч. Діккенса» було ретельно розглянуто особливості цього жанру, проведено аналіз ролі соціального роману в історії літератури, проаналізовано соціальні проблеми, відображені в романі «Пригоди Олівера Твіста», оцінено особливості їх зображення у творі, а також визначено вплив цього роману на літературу.

Отже, зазначена курсова робота дозволила глибше розуміти та оцінювати важливість соціального роману в літературі, а також виявити значний внесок Чарльза Діккенса у цей жанр, який залишається актуальним і захоплюючим для читачів протягом багатьох поколінь.